

УДК 343.2

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.3.71>

ПОНЯТІЙНИЙ АСПЕКТ «СЛУЖБОВА ОСОБА» ЯК СПЕЦІАЛЬНОГО СУБ'ЄКТА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Кришевич О.В.,*кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ*

ORCID: 0000-0001-6136-8106

<https://scholar.google.com/citations?user=KNgh2tIAAAAJ&hl>

e-mail: olga_772008@ukr.net

Мельник О.О.,*аспірант Національної академії внутрішніх справ,
прокурор відділу Офісу Генерального прокурора*

ORCID 0009-0009-8778-1623,

e-mail: melnyk.oleksandr.1990@ukr.net

Кришевич О.В., Мельник О.О. Понятійний аспект «службова особа» як спеціального суб'єкта в кримінальному праві.

Відповідно до закріпленого ст. 21 Конституції України правила всі громадяни рівні перед законом, проте це не виключає певної форми нерівності перед законом на підставі приписів самого ж закону. Досліджуючи кримінально-правовий напрямок розвитку встановлених законом нерівностей, аналізуються випадки, коли закон передбачає, що за деякі кримінальні правопорушення відповідають лише ті особи, які, поряд з загальними ознаками суб'єкта кримінального правопорушення (досягнення віку настання кримінальної відповідальності і осудності) повинні володіти деякими додатковими ознаками.

Стаття присвячена дослідженню поняття такого спеціального суб'єкта кримінального правопорушення як службова особа. У першу чергу аналізуються випадки нормативного визначення даного поняття на рівні кримінального законодавства (його загальної та особливої частини). Авторами, враховуючи підходи у науці кримінального права та правозастосовчій практиці, обґрунтовується необхідність зміни законодавчих формулювань, якими визначено поняття службової особи, зокрема, доводиться доцільність використання категорій юридичних осіб публічного та приватного права замість казуїстичного переліку певних елементів числа їх множини, виключення дублюючих ознак службової особи із відповідних положень особливої частини закону про кримінальну відповідальність.

Приділяється увага також основним ознакам поняття службової особи за вітчизняним кримінальним правом (виконання особою організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій, функцій представника влади), та співвідношенню службової особи із суміжними поняттями (посадова особа, уповноважена особа, особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування тощо).

Вказується на напрямки подальших наукових досліджень у даному контексті, зважаючи на проблематику класифікації службових осіб.

Ключові слова: службова особа, спеціальний суб'єкт, кримінальне правопорушення, кримінальна відповідальність, функції представника влади або місцевого самоврядування, організаційно-розпорядчі функції, адміністративно-господарські функції, посада.

Kryshevych O.V., Melnyk O.O. Conceptual aspect of «official person» as a special entity in criminal law.

According to the enshrined Article 21 of the Constitution of Ukraine, all citizens are equal before the law, however, this does not exclude a certain form of inequality before the law based on the provisions of the law itself. Investigating the criminal-legal direction of development of inequalities established by law, cases are analyzed where the law provides that only those persons who, along with the general characteristics of the subject of a criminal offense (reaching the age of criminal responsibility and sanity), must possess some additional characteristics are liable for some criminal offenses.

The article is devoted to the study of the concept of such a special subject of criminal offense as an official. First of all, cases of normative definition of this concept at the level of criminal legislation

(its general and special parts) are analyzed. The authors, taking into account approaches in criminal law science and law enforcement practice, justify the need to change the legislative formulations that define the concept of an official, in particular, the expediency of using categories of legal entities of public and private law instead of a casuistic list of certain elements of their plural number, the exclusion of duplicative signs of an official from the relevant provisions of the special part of the law on criminal liability, is proven.

Attention is also paid to the main features of the concept of an official under domestic criminal law (performance by a person of organizational, managerial and administrative-economic functions, functions of a representative of the authorities), and the relationship of an official with related concepts (official, authorized person, person authorized to perform functions of the state or local government, etc.).

The directions of further scientific research in this context are indicated, taking into account the issues of classification of officials.

Key words: official, special subject, criminal offense, criminal liability, functions of a representative of government or local government, organizational and managerial functions, administrative and economic functions, position.

Постановка проблеми. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг (зокрема, зловживання владою або службовим становищем належить, службове підроблення) посягають на встановлений законом порядок здійснення посадовими і службовими особами органів державної влади, місцевого самоврядування, їх апарату, об'єднань громадян, підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності своїх повноважень. Правильна діяльність службових осіб, в першу чергу, апарату державного управління повинна гарантувати громадянам реалізацію їх прав та законних інтересів в усіх сферах суспільного життя, а тому діяльність службових осіб повинна підкріплюватися довірою громадян.

У кримінальному праві України службова особа – це особа, яка здійснює функції представника влади або місцевого самоврядування, а також та, яка обіймає посаду в органі державної влади, органі місцевого самоврядування, на підприємстві, в установі чи організації, незалежно від форми власності.

Питання суб'єкта кримінального правопорушення є важливим в теорії і практиці застосування норм кримінального права, оскільки такий суб'єкт виступає одним із елементів складу кримінального правопорушення як підстави кримінальної відповідальності. Без ретельного з'ясування змісту поняття суб'єкта конкретного кримінального правопорушення не може бути виконане жодне із кримінально-процесуальних завдань, а саме: покарання винних і недопущення покарання невинних, а особливо це стосується спеціального суб'єкта – службової особи.

Метою статті є характеристика осіб, які можуть бути спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення та охоплюються поняттям «службова особа», а також виокремлення ознак і характеристик та з'ясування змісту ознак службової особи, а також розроблення напрямів удосконалення визначення поняття службової особи у кримінальному законодавстві.

Стан дослідження проблеми. Питанню суб'єкта кримінального правопорушення присвятили свої праці П.П. Андрушко, О.Ф. Бантишев, Л.П. Брич, А.А. Вознюк, Б.М. Головін, В.К. Грищук, О.О. Дудоров, М.І. Мельник, В.О. Навроцький, В.І. Осадчий, А.В. Савченко, О.Я. Светлов, Т.І. Слуцька, М.І. Хавронюк, П.Л. Фріс, С.С. Яценко та інші. Незважаючи на значну кількість ґрунтовних досліджень даної тематики, питання щодо визначення поняття службової особи та питання щодо кримінальної відповідальності службової особи й понині залишається доволі дискусійним, потребує більш глибокого аналізу, вивчення певних особливостей та удосконалення не тільки теоретичного базису, а й закріплення даних досліджень на законодавчому рівні.

Виклад основного матеріалу. Як слушно зауважують Л.П. Брич і В.О. Навроцький, поняття «службова особа» є одним з наскрізних кримінально-правових понять [4, 59]. Науковці обґрунтовували наскрізність цього кримінально-правового визначення, тобто необхідність його застосування до усіх випадків вживання в тексті кримінального закону поняття «службова особа», підтверджуючи свою точку зору тим, що використання єдиного визначення у всіх статтях Кримінального кодексу України (далі – КК) [2], допомогло б усунути непорозуміння, що можуть виникати.

Головне питання сьогодення, що у законодавстві та науці відсутнє розуміння єдиного терміну «службова особа», бо кримінально-правове визначення є ширшим за конституційно-правове, тому виникає потреба у формуванні однакового змісту для різних галузей. Характерні ознаки не тільки вказані у КК, а й інших нормативних актах, зокрема у Законі України «Про державну службу» [8] та Законі України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [12], які виступають допоміжним джерелом для характеристики спеціального суб'єкта.

В законі про кримінальну відповідальність визначення «службова особа» закріплене у ч. 3 ст. 18 КК та використовується у всіх випадках, окрім статей 364, 368, 368⁵, 369 КК, оскільки на останні норми поширюється визначення закріплене законодавцем у п. 1 примітки до ст. 364 КК України, а ч. 4 ст. 18 КК України розширює перелік осіб, які підлягають кримінальній відповідальності за відповідні протиправні діяння. Таким чином, у ч. 3 та ч. 4 ст. 18 КК закріплено загальне поняття службової особи, а у примітці 1. ст. 364 КК – спеціальне поняття.

У ч. 3 ст. 18 КК розкривається загальне поняття службових осіб, ними є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

В той же час, службовими особами у ст.ст. 364, 368, 368-2, 369 КК є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Таким чином, в КК існує декілька понять «службової особи». Ці поняття законодавцем означено через використання трьох категорій: представник влади, організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції. Правозастосовчими орієнтирами щодо розуміння цих категорій є, зокрема, п. 1 постанови Пленуму Верховного Суду України № 5 від 26.04.2002 «Про судову практику у справах про хабарництво» [13], а також постанови Верховного Суду, які беруть за основу більш ранні орієнтири (наприклад, у постанові Верховного Суду від 27.11.2023 [5] зазначено, що представники влади відрізняються від інших категорій службових осіб публічного права тим, що мають право висувати вимоги та приймати рішення, обов'язкові для виконання фізичними і юридичними особами незалежно від їх підлеглості або відомчої приналежності, здійснювати інші владні повноваження).

У науці кримінального права підходи до поняття службової особи різняться. Так, Максимович Р.Л. вважає, що визначення поняття службової особи, що міститься в КК витримало перевірку часом і є прийнятним [3, 70]. Автори проекту нового КК пропонують у глосарії розкрити зміст окремо таких понять як, зокрема, публічна службова особа, службова особа юридичної особи приватного права тощо [1], які ними наповнені оновленим змістом та новими функціями, які б характеризували службову особу.

Резюмуючи, на сьогодні представники влади – це працівники державних органів і установ, наділені правом у межах своєї компетенції висувати вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання фізичними та юридичними особами незалежно від їх відомчої приналежності чи підлеглості. Організаційно-розпорядчі обов'язки є функціями зі здійснення керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах або організаціях незалежно від форми власності, а адміністративно-господарські обов'язки охоплюють повноваження з управління чи розпорядження державним, комунальним або приватним майном, яке полягає в установленні порядку його зберігання, роботи, реалізації, контролю за здійсненням цих операцій тощо.

Вирішення понятійної проблематики «службової особи» шляхом пропозиції (наприклад, на доктринальному рівні) єдиного визначення вказаного поняття, за існуючого правового регулювання, на нашу думку, неможливо, оскільки вище ми зацентрували увагу на розбіжностях, які існують між ч. 3, 4 ст. 18 КК та п. 1 примітки до ст. 364 КК, але таких розбіжностей значно більше і вони не завжди є очевидними.

Так, у кримінальному законодавстві службова особа, крім двох зазначених нижче випадків, які носять ознаки норм — дефініцій, є предметом нормативного закріплення: 1) як ознака кваліфікованого складу кримінального правопорушення (наприклад, ч. 4 ст. 157, ч. 2 ст. 201 КК); 2) диспозицій ряду норм КК, суб'єктом вчинення яких є коло осіб, що може включати службових осіб, а може і не перетинатись із ними (наприклад, ст.ст. 366-2, 368-5 КК), а також суб'єктом вчинення яких є службові особи певного виду (наприклад, ч. 1 ст. 132, ч. 1 ст. 220-1 КК).

Таким чином, службова особа як суб'єкт кримінального правопорушення у кримінальному праві є такий спеціальний суб'єкт, нормативні ознаки якого закріплені у нормах Загальної та Особливої частин КК, а також галузевого законодавства, які дозволяють встановити (перевірити) зміст особливої функції, якою у встановленому законом порядку наділений був суб'єкт кримінального правопорушення і яка вирізняє його від загального суб'єкта кримінального правопорушення.

Суперечність між нормами кримінального закону та галузевого законодавства, дублювання у КК по декілька разів одних і тих самих формулювань, які стосуються службових осіб, використання законодавцем різних термінів, які позначають по суті одні і ті ж самі ознаки службової особи як суб'єкта кримінального правопорушення — це ті негативні явища вітчизняного закону про кримінальну відповідальність, які обумовлюються потребою у напрацюванні законодавчих змін та подальших наукових досліджень зазначеної проблематики.

Так, у ч. 3 ст. 18 КК, як і в п. 1 примітки до ст. 364 КК вживаються такі терміни як «органах державної влади, органах місцевого самоврядування», «підприємствах, в установах чи організаціях» «повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою», «підприємства, установи, організації, судом або законом».

Вважаємо, що такі розлогі переліки нормативних ознак для позначення поняття службової особи не сприяють розкриттю його змісту, а навпаки ускладнюють такий зміст, адже усі наведені вище терміни перебувають у відносинах часткового співпадіння між собою, подекуди суперечності із іншими законами. Наприклад, Закон України «Про громадські об'єднання» [7] передбачає існування лише громадського об'єднання утвореного як громадська організація або громадська спілка (ч. 2 ст. 1 Закону), тобто виходить, що спілка не згадана у ч. 3 ст. 18 КК.

Якими вважати (яких їх перелік) центральні органи державного управління зі спеціальним статусом залишається відкритим як на рівні КК, так і галузевого законодавства, та є дискусійним питанням на рівні представників науки адміністративного права; якою є відмінність цих органів від органів державної влади – теж відповідь не є очевидною, а тим більше незрозумілою є мета такої диференціації на рівні КК при позначенні обов'язкового елемента складу кримінального правопорушення.

Недостатньо обґрунтованим є, на наш погляд, вжиття у наведених вище конструкціях слова «повноважний» у відповідних відмінках щодо органів державної влади, службових осіб тощо. Що законодавець вкладає у зміст даного слова: законність процедури обрання чи призначення відповідного колегіального чи одноособового органу; процедуру прийняття певного рішення щодо покладення функцій на особу, яка набуває статусу спеціального суб'єкта кримінального правопорушення; наявність кворуму на засіданні? Наприклад, у примітці до ст. 358 КК також використаний термін «повноважний» із уточненням – «компетентний», для позначення суб'єкта, яким складається, видається чи посвідчується офіційний документ.

Також покладати відповідні функції на особу, аби надати їй статусу службової особи, можливо виключно законом. У той же час, за змістом ч. 2 ст. 9 Закону України «Про правотворчу діяльність» [11] законодавство України включає: 1) Конституцію України - Основний Закон України; 2) закони; 3) підзаконні нормативно-правові акти: а) постанови Верховної Ради України, що містять норми права; б) укази Президента України, що містять норми права; в) постанови Кабінету Міністрів України, що містять норми права; г) накази міністерств, що містять норми права; г) акти інших державних органів, що містять норми права; тощо. Таким чином, доречніше було б вжити поняття нормативно-правові акти або законодавство у відповідних випадках, адже закон може визначати лише випадок чи підставу, коли певна особа набуває статусу службової, але не визначати увесь набір компетенцій такої особи, які характеризуватимуть її спеціальний статус.

На практиці такого роду проблемні питання вирішуються шляхом більш широкого тлумачення судами норм права, у тому числі і КК. Так, у постанові Верховного Суду від 16.01.2024 [6] зроблено висновок про те, що обвинувачений - фізична особа – підприємець за встановлених обставин (був керівником трудового колективу найманих робітників, які на підставі укладеного з ним трудового договору сприяли обвинуваченому у здійсненні підприємницької діяльності) є суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 367 КК, тобто така особа є службовою особою в розумінні ч. 3 ст. 18 КК.

Подібні ситуації щодо казуїстичності визначення кримінально-правового поняття є непоодинокими у кримінальному законі (така ж плутана із суперечливим переліком юридичних та фізичних осіб наявна, наприклад, у ч. 1 та примітці до ст. 358 КК, під час позначення поняття офіційного документа – у самій нормі, а також у зв'язку із поняттям службової особи для цілей ч. 1 ст. 366 КК).

Вважаємо, що такого роду проблемні питання мають вирішуватись із врахуванням наступного. За змістом ч. 2 ст. 81 Цивільного кодексу України [15] юридичні особи, залежно від порядку їх

створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права. Такі суб'єкти як органи державної влади, органи місцевого самоврядування тощо позначаються більш загальною і юридично грамотною конструкцією як «юридичні особи публічного права». Поняття «юридична особа публічного права» не має нормативного визначення у законодавстві України, проте має чіткі нормативні ознаки, які дозволяють повно і точно окреслити коло юридичних осіб, які належать до публічного права, а саме юридична особа публічного права створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування.

Що стосується кримінальних правопорушень, передбачених ст. 364-1, 365-1 та ч. 3 і 4 ст. 368-3 КК, то їх суб'єктом виступає службова особа юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. Чинне цивільне законодавство до них відносить різні види підприємницьких та непідприємницьких товариств, господарське законодавство (з урахуванням Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» [10]) теж передбачає ряд організаційних форм діяльності юридичних осіб, у тому числі їх об'єднань.

Таким чином, доцільним було б послуговуватись поняттями юридичних осіб публічного та приватного права у необхідних випадках при позначенні ознак службової особи як суб'єкта кримінального правопорушення.

Також у контексті поняття службової особи необхідно зауважити і про співвідношення із суміжними службовій особі поняттями кримінального права, до яких можна відносити посадову особу, державного службовця, уповноважену особу, особу, уповноважену на виконання функцій держави або місцевого самоврядування тощо.

У вітчизняній науці відзначають, що посадова особа – це службовець, який обіймає постійно або тимчасово посаду керівника чи заступника керівника державного органу, його апарату, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи організації незалежно від форми власності, чи інша особа, на яку законами або іншими нормативними актами з метою постійного або тимчасового управління організаційною структурою покладено обов'язки щодо здійснення організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій¹, проте нормативного змісту для цілей кримінального права відповідне поняття не містить. Вітчизняний КК оперує поняттям посадової особи, крім згадок у Загальній частині щодо призначення покарання та формулювання поняття службової особи, також у змісті ряду статей Особливої частини (наприклад, п. 3 примітки до ст. 232-1 КК, примітка до ст. 376 КК тощо). На нашу думку, поняття службової особи перебуває у логічних відносинах часткового співпадіння із службовою особою, оскільки за змістом нормативних визначень службової особи, до них належать у тому числі, але не виключно особи, які обіймають відповідні посади (тобто посадові особи); в свою чергу, буквальне розуміння посадової особи як особи, яка обіймає певну посаду, яка за характером обов'язків, не відповідає службовій особі, або ж відповідає звуженому розумінню службової особи (наприклад, для цілей примітки до ст. 364 КК), свідчить, що є частина посадових осіб, які не є службовими особами.

За змістом ч. 2 ст. 1 Закону України «Про державну службу» державний службовець - це громадянин України, який займає посаду державної служби в органі державної влади, іншому державному органі, його апараті (секретаріаті), одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби. На відміну від державного службовця, до службових осіб відносяться також і особи, що здійснюють функції представника влади, а також обіймають посади, пов'язані з виконанням адміністративно-господарських або організаційно-розпорядчих обов'язків у юридичних особах приватного права, інших юридичних особах публічного права, службовці у яких не мають статусу державних службовців (наприклад, судді, прокурори тощо). В науці неодноразово піднімалися питання щодо пов'язаності чи не пов'язаності статусу службової особи із наявністю чи відсутністю трудових відносин між відповідною особою та органом чи службовою особою, якою перша наділяється функціями; форми уповноваження службової особи на виконання тимчасових функцій, ролі договору як форми наділення відповідними функціями службової особи; питання про правильність віднесення до службових осіб приватних нотаріусів, аудиторів, експертів, лікарів, викладачів та деяких інших осіб, наділених правом складати, видавати чи посвідчувати певні документи, якими посвідчуються юридичні факти. На нашу думку, співвідношення службової особи із державним службовцем як і в попередньому випадку носить характер часткового співпадіння.

¹ Самофалов Л.П., Самофалов О.О. Особливості розуміння понять «посадова особа», «службова особа», «представник влади» та їх значення в правовому регулюванні пенітенціарних правовідносин // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. № 4(97). 2015 С. 136-146. С. 144.

Також вирізняються між собою поняття службової особи та інших понять, зокрема, уповноваженої особи чи особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Так, суб'єктами кримінального правопорушення декларування недостовірної інформації є суб'єкти декларування, а саме особи, які відповідно до ч.ч. 1, 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» [9] зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (примітка до ст. 366-2 КК). В свою чергу, згідно ч. 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» передбачено подання відповідної декларації особами, які уже фактично припинили виконувати функції держави або місцевого самоврядування. Таким чином, як мінімум в останньому випадку, мова про службову особу йти не може, фактично може йтись про «колишню» службову особу.

Натомість, на відміну від ст. 366-2 КК, суб'єкти незаконного збагачення законодавцем визначені як особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а саме особи, зазначені у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції». Аналіз даного закону, до якою відсилає ст. 368-5 КК, свідчить, що фактично усіх суб'єктів незаконного збагачення можна визнати службовими особами.

Містить КК і поняття уповноваженої особи (наприклад, ч. 2 ст. 159, ч. 1 ст. 223-1 КК), яке також пов'язане із службовою особою та не містить нормативного визначення. Для з'ясування змісту поняття уповноваженої особи необхідно послуговуватись галузевим законодавством, яким урегульовано правовідносини, що охороняються складом кримінального правопорушення, який передбачає його вчинення уповноваженою особою. Здебільшого йдеться про частину ознак службової особи, пов'язаної із виконанням функцій, визначених у ч. 3, 4 ст. 18 КК за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Вищенаведене має важливе практичне значення у правозастосовчій діяльності, оскільки вимагає від органів досудового розслідування та прокуратури встановлення шляхом здійснення слідчих (розшукових) та процесуальних дій і фіксації у належній процесуальній формі набору ознак службової особи, які роблять таку особу суб'єктом кримінального правопорушення. Зокрема, з'ясуванню підлягатимуть: 1) особа є представником влади, чи визнається службовою особою за ознаками виконання організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків; 2) які із числа професійних обов'язків є саме службові функції, які визначають статус особи як суб'єкта кримінального правопорушення; 3) правові підстави (юридичні акти), які зумовлюють надання особі статусу службової особи, у тому числі – момент набуття статусу службової особи у зв'язку із обранням, призначенням, уповноваженням тощо, наявність переміщень, заміщення тощо, а також час припинення виконання відповідних службових обов'язків. Варто зауважити, що на практиці це вимагає збору значної кількості документів та їх перевірки, аби упевнитись у часі і факту прийняття відповідних документів, набрання ними чинності (наприклад, у тих випадках, коли законодавством передбачене наступне затвердження чи схвалення призначення, особа вважатиметься службовою з моменту видання наказу про призначення на посаду).

У кримінальному праві є чимало класифікацій службових осіб, що здійснюються на основі поділу ознак службових осіб як суб'єктів кримінальних правопорушень, наприклад, такі ознаки розподіляють на загальні (характеризують повноваження особи – коло дій, пов'язане з її функціональними обов'язками через вчинення яких особа визнається службовою) і спеціальні (відображають належність особи внаслідок займаної посади чи наділення відповідними функціями тимчасово чи за спеціальним повноваженням до певного органу, підприємства, установи, організації). Аналіз наявних підходів до класифікації ознак службової особи, визначення із урахуванням іноземного досвіду такої ознаки службової особи як публічність (публічна посадова особа або особа, надає будь-яку публічну послугу, відповідно до внутрішнього законодавства) та власні пропозиції у даному контексті будуть предметом наступних досліджень.

Висновки. Отже, на підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що існування у КК двох практично ідентичних визначень службової особи є неправильним. Тому доцільно було б залишити поняття службової особи у ст. 18 КК, із врахуванням наведених нами у цій публікації змін до її тексту, а примітку до ст. 364 КК України необхідно змінити, виключивши з неї усі ознаки службової особи, які і так передбачені у ст. 18 КК. Службова особа має обов'язково характеризуватись наявністю у неї хоча б однієї з таких функцій: адміністративно-господарської, організаційно-розпорядчої або функцій представника влади чи місцевого самоврядування

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Контрольний текст проекту Кримінального кодексу України станом на 02.04.2024 URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2025/04/03/00-kontrolnyj-proyekt-kk-02-04-2025.pdf>.
2. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України* від 29.06.2001. № 25-26. Ст. 131.
3. Максимович Р.Л. Поняття службової особи у кримінальному праві України: монографія. Львів. 2007. 304 с.
4. Навроцький В.О., Брич Л.П. Ознаки посадової особи та кваліфікація господарських злочинів, вчинених нею. *Підприємництво, господарство і право*. 2001. № 1. С. 58–62.
5. Постанова Верховного Суду від 27.11.2023 № 991/3966/20 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115409272>.
6. Постанова Верховного Суду від 16.01.2024 № 443/711/19 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116512402>.
7. Про громадські об'єднання: Закон України № 4572-VI від 22.03.2012. *Голос України* від 18.04.2012. № 70.
8. Про державну службу: Закон України № 889-VIII від 10.12.2015. *Голос України* від 31.12.2015. № 250.
9. Про запобігання корупції: Закон України № 1700-VII від 14.10.2015. *Голос України* від 25.10.2014. № 206.
10. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб: Закон України № 4196-IX від 09.01.2025. *Голос України* від 27.02.2025. № 40.
11. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX. *Урядовий кур'єр* від 27.09.2023. № 194.
12. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України № 2493-III від 07.06.2001. *Голос України* від 10.07.2001. № 119.
13. Про судову практику у справах про хабарництво: постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 26.04.2022. *Юридичний вісник України* від 13.07.2002. № 28, стор. 21.
14. Самофалов Л.П., Самофалов О.О. Особливості розуміння понять «посадова особа», «службова особа», «представник влади» та їх значення в правовому регулюванні пенітенціарних правовідносин. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. № 4(97). 2015. С. 136–146.
15. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.